

Terror

VANEMUINE

teatri peatoetaja

152. hooaeg

FERDINAND VON SCHIRACH

Terror

KOHTUISTUNG ÜHE VAHEAJAGA

TÕLKIJAJA PIRET PÄÄSUKE

LAVASTAJA, KUNSTNIK JA HELIKUJUNDAJA ANDRES NOORMETS (UGALA)

KOSTÜÜMIKUNSTNIK MAARJA VIIDING

VALGUSKUNSTNIK IMBI MÄLK

ETENDUSE JUHT LIISA JURMOM

LAVASTUSGRUPP TÄNAB ABI EEST

EPP TOMBAK, MERLE SILLA, TÕNIS ASSON, HANS NOORMETS

ESIETENDUS 18. SEPTEMBRIL 2021 SADAMATEATRIS

AUTORIÕIGUSI VAHENDAS EESTI TEATRI AGENTUUR

Osades

Kohtu eesistuja — MERLE JÄÄGER

Prokurör Nelson — MARIA ANNUS

Kaitsja Biegler — MARGUS JAANOVITS

Süüdistatav Lars Koch — REIMO SAGOR

Christian Lauterbach — RIHO KÜTSAR

Franziska Meiser — LENA BARBARA LUHSE

Kohtusekretär — LIISA JURMOM

Vandekohus on tänase etenduse publik,
kes protsessi lõpus langetab kohtuotsuse

Varasemaid hääletustulemusi saab vaadata
internetileheküljelt: *terror.theater*

Ferdinand von Schirach

1964. aastal Münchenis sündinud kirjaniku looming lähtub peamiselt tema pikaajalisest tööst juristina. Praeguseks juristiametist loobunud Schirach töötas alates 1994. aastast Berliinis kriminaalasjade advokaadina. Tema esimesed lühijutud ilmusid trükis alles 45-aastaselt ja seejärel sai temast peagi üks Saksamaa edukamaid kirjanikke, kelle raamatuid on tänaseks tõlgitud paljudesse keeltesse ja trükitud miljonites eksemplarides.

Schirach on rahvuselt sorb, tema isa oli Müncheni ärimees, isaisa aga tuntud Saksa poliitik ja natsionaalsotsialistlik noortejuht Baldur von Schirach, tema emapoolne vanaisa Heinrich Hoffmann oli aga Adolf Hitleri isiklik fotograaf. Põnev on seegi, et Baldur von Schirachi lapselaste hulgas on lausa kolm kirjanikku: kirjanik ja jurist Ferdinand von Schirach, kirjanik ja filosoof Ariadne von Schirach ning kirjanik Benedict Wells.

Ferdinand von Schirach kasvas üles Münchenis ja Trossingenis. Pärast õpinguid Bonnisis ning enesetäiendamisi Kölnis ja Berliinis spetsialiseerus ta kriminaalõigusele. Von Schirachi peetakse silmapaistvaks advokaadiks, ta on kaitsjana osalenud paljudel avalikkuse tähelepanu pälvinud protsessidel.

Schirachi looming on tema elukutsega tihedalt seotud. 2009. aastal avaldas ta raamatu „Verbrechen“ (e.k „Kuritööd“, Tänapäev, 2011). Jutukogumik põhineb tema advokaadipraksisel. Raamat püsis ajakirja Der Spiegel enimmüüdud

raamatute nimekirjas 54 nädalat. 2010. aastal ilmus teine raamat „Schuld“ („Süü“), mis samuti sisaldas tema advokaaditööl põhinevaid novelle. 2011. aastal tuli trükist esimene romaan „Der Fall Collini“ (e.k „Collini juhtum“, Eesti Raamat, 2021), mis jõudis ajakirja Der Spiegel enimmüüdud raamatute edetabelis teisele kohale. Hiljem on von Schirach avaldanud veel novellikogu „Carl Tohrbergs Weihnachten“ („Carl Tohrbergi jõulud“, 2012), teise romaani „Tabu“ („Tabu“, 2013), kogumiku „Die Würde ist antastbar“ („Inimväärikus pole puutumatu“, 2014) ja näidendi „Terror“ (2015). Koos juristi ning filosoofi Alexander Klugega on ta andnud välja vestluskogumikud „Die Herzlichkeit der Vernunft“ („Mõistuse südamlikkus“, 2017) ja „Trotzdem“ („Sellegipoollest“, 2020). 2019. aastal avaldatud biograafiliste jutustuste ja argitähelepanekute raamatus „Kaffee und Zigaretten“ („Kohv ja sigaretid“) räägib autor ka oma vanaisast Baldur von Schirachist. Viljakal autoril ilmus ka 2020. aastal uus näidend, eutanaasiaprobleeme käsitlev „Gott“ („Jumal“). Mitmed von Schirachi teosed on andnud ainet nii kinofilmidele kui teleseriaalidele.

Oma esmast elukutsevalikut ning hilisemat kirjanikukarjääri on ta ise püüdnud selgitada nõnda: „Kõik rääkisid mulle, et kirjanikud surevad pimedates kitsastes keldrites kopsupõletikku. /.../ Kuna minu peres on nii palju juriste, oli õigusteaduskonna valik väga loogiline, ehkki tol hetkel see ala mind ülemäära ei paelunud, välja arvatud ehk põhiseaduse ja kriminaalõigusega seonduv. Mingil hetkel hakkasin kirjutama. Kui täna tagasi vaatan, siis nii õigusteadus kui 20 aastat advokaadina olid pigem vahesamm teel tegelikkuse poole. Kirjutamine on päris asi.“

LENA BARBARA LUHSE

MARGUS JAANOVITS

MARIA ANNUS

Noppeid Ferdinand von Schirachi intervjuust

Algselt plaanisin Der Spiegelile kirjutada essee terrorismist, aga see osutus liiga keeruliseks. /.../ Ajakirjandusega on see probleem, et tekstid tõstatavad harva diskussiooni. Ajakirjanduses tekitatakse debatt, ent tegelikkuses võtavad asja kohta sõna vaid kolm või neli ajakirjanikku. /.../ See pole diskussioon. See ei muuda midagi. Asja iva on aga selles, et demokraatia vajab diskussiooni.

Tahtsin, et arutleksime, missugust elu me soovime. Terrorism on meie aja suurim väljakutse, see muudab meie elusid, ühiskonda, mõtteviisi. See, kuidas me sellega toime tuleme, pole ainult juriidika küsimus. See on eetilis-moraalne otsus. Kohtuprotsess sobib lavale, sest oma põhiolemuselt sarnanevad kõik kriminaalprotsessid lavastusega. Protsess järgib dramaturgiat, pole juhus, et teatril ja kohtutel on samad juured. Ka tänapäeval taastavad juhtumid osalejad kuriteo – muidugi mitte tegudes, vaid sõnadega /.../

Igal olulisel küsimusel on oma ajalooline viide. Me pole esimene põlvkond, kes nende teemade üle aru peab, kõik on meie ajaloos ja tsivilisatsioonis omavahel põimunud. Teater oli algusest peale ühiskonna peegeldus, samamoodi ka kohtud. /.../

Teatris (*jutt on lavastusest „Terror“ – A.T.*) saab publik mõjutada etenduse tulemust. Seda tulemust ei määra ei viha ega vihkamine, vaid arutelu ja diskussioon. /.../ Järgmisel päeval on hääletuse tulemus teistsugune, sest teatris käivad erinevad inimesed oma erinevate soovide ja lootustega. Kui etenduse alguses antakse publikule teada, et vaatajad peavad lõpuks otsuse langetama, kuulavad nad etendust väga teistmoodi. Nad tahavad otsustada moraalselt ja õiglaselt, nad tahavad talitada õigesti. Aga mis on õiglane? Selle küsimuse näidend esitabki. /.../

Näidendi esietendusel Düsseldorfis esitas prokurör küsimuse ja üks vaatajatest teatas: „Küsimus on vastuvõetamatu!“ Muidugi saab publik aru, et viibib teatris, aga ta võtab oma kohtumõistja rolli tõsiselt. New Yorgi, Madriidi, Pariisi ja Brüsseli rünnakud on meile kõigile selgeks teinud, et peame neid küsimusi esitama. Otsime lahendust, kuidas sellest dilemmast pääseda. /.../

On tõsi, et minust sai kriminaalasjade advokaat sellepärast, et mind huvitasid seda laadi küsimused. /.../ Tsiviilõigusest ei tea ma suurt midagi, mind ei huvita eriti, kas üks osapool saab teiselt raha või mitte. Kriminaalõiguses arutatakse suuri ühiskondlikke küsimusi, nende puhul pole kirjaniku ja advokaadi töö suurt vahet. /.../

See on meie riik, meie peame otsustama, kuidas soovime elada. See ei saa muutuda millekski abstraktseks või kaugeks, muidu kukub meie demokraatia läbi. Aga ma ei vaatle teatrit kui moraali eest vastutavat institutsiooni, teater võib olla filosoofilises mõttes valgustatud paik. Filmikunstis on muidugi palju muid võimalusi, aga teater on ennekõike foorum. /.../

Kasutatud allikad:

D. Bauri intervjuu „When the Only Heroes Left Are the Law and Morality“, mis on avaldatud Goethe Instituudi leheküljel *goethe.de*; J.M.Beineri intervjuu Norra Goethe Instituudi kodulehel; kirjaniku koduleht

Rahuaaja riigikaitse seaduse ja riigisaladuse seaduse muutmise seadus

Vastu võetud 09.11.2006

Välja kuulutatud Vabariigi Presidendi 10. novembri 2006. a otsusega nr 22

§ 1. Rahuaaja riigikaitse seadust (RT I 2002, 57, 354; 2005, 71, 542) täiendatakse peatükiga 62 järgmises sõnastuses:

62. peatükk

TSIVIILÕHUSÕIDUKI TEKITATUD OHU TÕRJUMINE

§ 25⁶. Kaitseväge kasutamine tsiviilõhusõiduki tekitatud ohu tõrjumisel

(1) Kaitseväge võib kasutada tsiviilõhusõiduki tekitatud ohu tõrjumisel, kui tsiviilõhusõiduki lendu on ebaseaduslikult sekkunud ja seda võidakse kasutada inimeste või vara kahjustamiseks.

(2) Käesoleva paragrahvi lõikes 1 viidatud juhtudel on kaitseväl õigus tõrjuda õhusõiduk Eesti õhuruumist välja, sundida õhusõidukit maanduma, hoiatada õhusõidukit relvastatud jõu kasutamisega ja teha hoiatuslaske.

(3) Käesoleva paragrahvi lõikes 2 mainitud tõrjemeetmete rakendamiseks tuleb valida selline viis, mis eeldatavasti toob kaasa kõige vähem kahjustusi. Kasutatav tõrjemeede ei tohi tekitada kahju, mis on ebaproportsionaalne eesmärgiks seatud tulemusega.

§ 25⁷. Relvastatud jõu kasutamine tsiviilõhusõiduki vastu

(1) Käesoleva seaduse § 25⁶ lõikes 2 loetletud tõrjemeetmete ammendumisel on kaitseväl õigus käesoleva seaduse alusel sätestatud korras kasutada relvastatud jõudu tsiviilõhusõiduki vastu, mida kasutatakse Eesti Vabariigi vastu suunatud relvastatud ründeks ning mille eesmärgiks on alust pidada väljaspool õhusõidukit viibivate isikute surma põhjustamist.

(2) Tsiviilõhusõidukit võib lugeda relvastatud ründe vahendiks, kui:

1) õhusõiduk ei lenda vastavalt kehtivale lennuplaanile,

2) õhusõiduk ei allu lennujuhtide või riiklike õhusõidukite pilootide korraldustele

ja

3) visuaalne kontroll riiklikult õhusõidukilt ning muu info annab alust eeldada, et tsiviilõhusõidukiga kavatsetakse relvastatud rünnet.

(3) Tsiviilõhusõiduki vastu tohib relvastatud jõudu kasutada vaid juhul, kui ühegi teise vahendiga pole võimalik Eesti Vabariigi vastu suunatud relvastatud rünnet ära hoida ja tingimusel, et relvastatud jõu kasutamisega kaasnev kahju on oluliselt väiksem kui ründega võimalik kaasnev kahju.

(4) Relvastatud jõu kasutamisel tuleb valida viis, mis eeldatavasti toob kaasa kõige vähem kahjustusi.

REIMO SAGOR

§ 25⁸. Kaitseväge kasutamise otsustamine tsiviilõhusõiduki vastu

(1) Käesolevas peatükis sätestatud tõrjemeetmete või relvastatud jõu kasutamise üle otsustab kaitseminister või teda Vabariigi Valitsuse seaduse § 15 lõike 1 alusel asendav minister. Juhul kui kaitseminister ei saa oma ülesandeid täita ning asendavat ministrit pole määratud või asendav minister ei saa oma ülesandeid täita, langetab otsuse Vabariigi Valitsuse volitatud minister.

(2) Vabariigi Valitsus kehtestab relvastatud jõu kasutamise reeglid, mis määratlevad tsiviilõhusõiduki tekitatava ohu ja sellele ohule reageerimise protseduurid ning sätestavad kaitseväge poolt relvastatud jõu kasutamise või sellega ähvardamise korra.

(3) Käesoleva seaduse §-des 25⁶ ja 25⁷ sätestatud ülesannete täitmisel võib kaasata Eesti Vabariigiga kollektiivse enesekaitse põhimõtet sisaldava lepingu osapoolteks oleva riigi relvajõude.

§ 2. Riigisaladuse seaduse (RT I 1999, 16, 271; 2005, 64, 482) § 5 täiendatakse punktiga 52 järgmises sõnastuses:

« 52) kaitseväge ja Kaitseliidu relvastatud jõu kasutamise reeglid. Seda teavet sisaldav teabe kandja salastatakse 10 aastaks;».

§ 3. Käesolev seadus jõustub Riigi Teatajas avaldamisele järgneval päeval.

Sõna- ja mõisteseletusi

- ✈ **Eurofighter Typhoon** – deltatiivaga kahemootoriline hävituslennuk, mille ehtasid ühisprojektina Saksamaa, Itaalia, Hispaania ja Suurbritannia. Nimeosa “Eurofighter” kasutatakse ainult Itaalias, Austrias ja Saksamaal. Muijal kasutatakse üldiselt nime Typhoon (NATO koodnimi). Lennuk on kasutusel Suurbritannias, Saksamaal, Itaalias, Hispaanias, Saudi Araabias ja Austrias. Mitu riiki on Eurofighter Typhooniga olnud ka Balti õhuturbe missioonil.
- ✈ **Tehiolud** – mistahes muud teole või tegevusetusele viitavad seaduses mitte kirjeldatud asjaolud, mis ilmnevad süüteo toimepanemise eel, ajal või järel.
- ✈ **Konstitutsioonikohus** – põhiseaduslikkuse järelevalve kohus on kohus, mis otsustab, kuidas täitevvõim seadusi täidab, samuti otsustab ta seaduste kehtivuse ja nende tõlgendamise üle. Mõnes riigis on olemas spetsiaalne kohus põhiseaduse kaitsmiseks, näiteks Saksamaa Föderaalne Konstitutsioonikohus.
- ✈ **Bundeswehr** – Saksamaa Liitvabariigi relvajõud. Bundeswehr asutati 12. novembril 1955.
- ✈ **Liidupäev** (*Bundestag*) – kahekojalise Saksamaa parlamendi valitav koda. Liidupäev vastab oma ülesannete poolest teiste maade parlamentide alamkojale, kuigi Saksamaa põhi-seaduses ei ole sätestatud alam- ja ülemkoda. Parlamendi teiseks kojaks on *Bundesrat* ehk Liidunõukogu. Liidupäeva liikmed valitakse neljaks aastaks.
- ✈ **Trasseerlaskemoon** – laskemoon, mille kuul sisaldab ainet, mis väljatulistamisel helendab.
- ✈ **Sidewinder** – rakettrelv, õhk-õhk tüüpi rakett AIM-9L/I, inglise keeles on sõna *sidewinder* esmane tähendus lõgismadu, kelle järgi ka relv on oma nime saanud
- ✈ **Kokpit** – lennuki pilootide kabiin, kus asub juhtimissüsteem.
- ✈ **Karneades** – Vana-Kreeka filosoof ja skeptik (214–29 eKr).

✈ **Õhuturbe seadus** – õhuturve on politseilise iseloomuga rahuaaja tegevus. Eristatakse õhuturvet ja õhukaitset. Peamine erinevus on patrullivate lennukite tegevusjuhistes ehk õiguslikes juhistes, kuidas tuleb käituda kriisi- ja sõjaolukorras ning ka selles, milline relvastus lennukitel on.

✈ **Kumulatsioon** – sõjanduses tugevatoimelise lõhkeaine plahvatuse mõju koondamine soovitavasse suunda, eesmärk saavutatakse lõhkelaengus koonusekujulise (metallist vooderdisega) süvendi abil. Plahvatusel tekkiv mitme miljoni atmosfääri tugevune rõhk toimib süvendi telje suunas ja ta toime on tugevaim plahvatusjooa fookuses. Mürske ja miine, mille ehitus põhineb kumulatsiooni printsiibil, nimetatakse kumulatiivlaskemoonaks, neid kasutatakse peamiselt soomuskatttega märkide tulistamisel. Kumulatiivefekti saavutamiseks kasutatakse kumulatiivsüvendiga laengut. Kumulatiivlaeng suudab läbistada kuni 550 mm terast ja ligikaudu 1500 mm armatuurbetooni. On välja arvatud, et ülikiire kumulatiivjuga avaldab sihtmärgile survet 27.6 KN/mm². Kumulatiivlaeng leidis esmakordselt kasutust Teises maailmasõjas. Murranguks kujunes 1942. aasta, kui tankide tõrjumiseks loodi kumulatiivse laenguga suurtükimürsud ja põhimõtteliselt uus relvatüüp – tankitõrje granaadiheitja. Tänapäeval kasutatakse kumulatiivlaengut laialdaselt granaadiheitjates, rakettides, suurtükimürskudes, pommides, miinides ja mujal.

✈ **Tunnistaja vannutamine** – tunnistajana võib kohtus üle kuulata iga isikut, kes ei ole selle protsessi osaline, kuid kellele võivad olla teada tähtsust omavad asjaolud. Enne ütlusi annab iga tunnistaja eraldi järgmise vande: „Mina (nimi) luban ja kinnitan oma au ja südametunnistuse kohaselt, et räägin asja kohta kogu tõe, midagi varjamata, lisamata või muutmata.” Vanne antakse suuliselt ja tunnistaja kirjutab vandetekstile alla. Vannet ei pea andma kuni 15-aastane isik ning isik, kes vaimuhaiguse, nõrgamõistuslikkuse või muu vaimutegevuse häire tõttu ei mõista vande tähendust. Enne tunnistaja ülekuulamist peab kohtu eesistuja talle selgitama kohustust rääkida tõtt ja pärast vande andmist selle tähtsust selgitama. Korduval ülekuulamisel sama juhtumi raames ei ole vaja vannet korrata. Kohus meenutab tunnistajale vande jõusolekut.

✈ **Hädaolukorra seadus** – hädaolukorraks loetakse sündmust või sündmuste ahelat, mis ohustab paljude inimeste elu või tervist (kümned vigastatud) või põhjustab suure varalise kahju või suure keskkonnakahju (vajalik inimese sekkumine looduskeskkonna eelneva seisundi taastamiseks) või tõsisaid ja ulatuslikke häireid elutähtsa teenuse toimepidevuses.

Hädaolukorra seaduse puhul on tegemist tsiviilkriisireguleringi seaduse, mitte tervikliku kriisireguleringi seadusega, sest sõjaline oht on hädaolukorra kõrgeim aste pärast eriolukorda ja erakorralist seisukorda. Sõjalistest ohtudest tingitud hädaolukordadeks valmistumist ja hädaolukordade lahendamist reguleerivad Eesti õigusruumis rahuaaja riigikaitse seadus, sõjaaja riigikaitse seadus ja teised õigusaktid.

ANDRES NOORMETS, RIHO KÜTSAR. PILT PROOVIST.

Teatrijuht Kristiina Alliksaar

Draamajuht Tiit Palu

Muusikajuht Risto Joost

Balletijuht Mare Tommingas

Lavastusala Maarja Liba, Maiken Nõmmoja

Lavatehniline meeskond Rello Lääts, Veljo Rüütli, Raido Kits,
Risto Hanneste, Margus Rump, Madis Toimla

Dekoratsiooniala Marika Raudam, Mait Sarap, Innari Toome,
Ain Austa, Andres Lindok, Katrin Pahk, Maris Tammer,
Leenamari Pirn, Terje Kiho, Armin Luik, Aleksander Karzubov,
Indrek Ots, Mart Raja, Eino Reinapu, Karmo Kiivit

Grimm ja soengud Kelly Treier, Madli Uibukant

Kostüümiala Liisi Ess, Ivika Jõesaar, Ruth Rehme-Rähni,
Küllli Kukk, Edith Ütt, Ljubov Guzun, Ivi Vels, Heli Kruuse,
Kaire Arujõe, Valentina Kalvik, Inkeri Orasmaa, Olga Vilgats,
Irina Medvedeva, Natalja Malinen, Luule Luht, Tia Nuka,
Daisy Tiikoja, Elli Nõps, Anneli Vassar, Marit Reinmets, Juta Reben,
Toomas Vihermäe, Malle Värno, Henn Laidvee

Riietajad Raina Varep, Katariina Talts, Aive Soosaar

Rekvisiidiala Liina Martoja, Mirka Porrassalmi, Angelika Aun,
Kaie Uustal, Kärt Paasik, Annaleena Adamson

Valgusala Andres Sarv, Jaanus Moor, Madis Fuchs

Heli- ja videoala Andres Tirmaste, Indrek Asukül

Kavalehe koostas Anu Tonts

Fotograaf Maris Savik

Kavalehe kujundas Katrin Kelpman

Emakeelne kultuur on hindamatu väärtus.

30. detsembril 2006 asutasime Vanemuise Fondi,
et hoida ja toetada Eesti teatrikunsti.
Lubame hea seista fondi käekäigu eest

Olga Aasav, Kalev Kase, Mart Avarmaa, Tartu linn

Vanemuise Fond on loodud teatri töötajate erialase arengu ja koolituse toetuseks. Fondi on võimalik teha annetusi:

SA Tartu Kultuurkapital / Swedbank IBAN: EE092200221011379347, SWIFT: HABAEEX /

SEB Pank IBAN: EE251010102052050006, SWIFT: EEUHEEX

Märksõna: VANEMUISE FOND

Vanemuise fond tänab:

Olga Aasavit, Andrus Ansipit, Mart Avarmaad, Alar Kroodot,
Kalev Kaset, Mati Kermast, Eero Timmermanni,
Tartu linna, Vanemuise advendikontserdil annetajaid.

Teatri peatoetaja

Aasta toetaja

Koostööpartner

Suvekontserdi peatoetaja

Ametlik hotellipartner

KULTUURIMINISTEERIUM

RÕÕM ELAMUSTEST

TALLINKIL ON SUUR RÕÕM OLLA
TEATER VANEMUINE SUURTOETAJA

 TALLINK

MARTELL
COGNAC
FONDÉE EN 1715

TÄHELEPANU! TEGEMIST ON ALKOHOLIGA.
ALKOHOL VÕIB KAHJUSTADA TEIE TERVIST.

vanemuine.ee